

Sigarenfabrikant Jan Nikolaas Hazelhoff uit Wildervank failliet

Tegenwoordig is het niet verrassend als een sigarenfabrikant failliet gaat, want sigaren worden steeds minder populair. De rokende populatie neemt met het jaar verder af en rookwaren worden door allerlei belastingen bovendien steeds duurder. Aan het eind van de negentiende eeuw was roken echter een normale zaak. Zeker de meer gegoede bevolking stak graag een lekker sigaartje op. Mijn betovergrootvader Jan Nikolaas Hazelhoff (1865-1930, VIII-84) zag in het maken van sigaren een potentieel gat in de Wildervankse markt, maar plukte al gauw de wrange vruchten van zijn ondernemerschap.

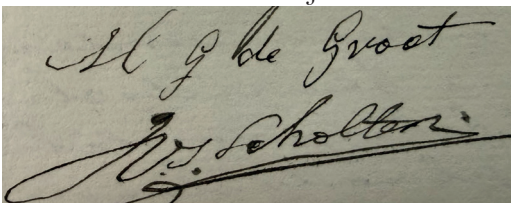
Jan Nikolaas Hazelhoff op jeugdige leeftijd, rond 1885. Foto: archief Familiestichting Haselhoff.

Wie Jan Nikolaas heeft geïnspireerd om een sigarenfabriekje te beginnen is onbekend. Eerdere longproblemen hielden hem in ieder geval niet tegen: in 1885 werd hij voor militaire dienst afgekeurd vanwege borstvlies- en longontsteking. Dat longziekten en sigaren een slechte combinatie zijn was toen overduidelijk nog niet algemeen bekend. Op 17 maart 1896 vraagt hij het gemeentebestuur van Wildervank zodoende toestemming om in een pand, Kadastraal bekend als sectie B nummer 530, een sigarenfabriek te mogen beginnen. Tegenwoordig is het adres Poststraat 63.¹

In 1896 was dit pand eigendom van de erven van de aanstaande schoonvader van Jan Nikolaas: Jan Hendriks Scholten (1832-1874). Diens familielid

Jan Jans Scholten kocht het pand in 1876 namens hem. Jan Hendriks Scholten was zeeman en had zijn familielid gemachtigd om zijn zaken te doen terwijl hij op reis was. Men wist niet dat hij twee jaar daarvoor bij een schipbreuk bij Granton op Tasmanië was verdronken, maar ze zullen er gauw achter gekomen zijn. Het Utrechtsch provinciaal en stedelijk dagblad meldt op 17 juni 1874 dat zijn schip, de Hendrika Frouwina, onlangs uit Granton was vertrokken en niet kort daarna 'met man en muis' is vergaan. De Tijd schrijft over dezelfde schipbreuk dat alle opvarenden hun graf in de golven hebben gevonden. Na verloop van tijd moet dit bekend zijn geworden bij de nabestaanden, maar wanneer precies is onduidelijk. Er is geen overlijdensakte van Jan Scholten en in 1896 wordt in een huwelijksakte van een van zijn kinderen nog gemeld dat de overlijdensdatum en -plaats onbekend zijn. Het pand moet vlak na de aankoop hoe dan ook over zijn gegaan op Scholtens weduwe Marijka Geertruida de Groot (1833-1912), al wordt dit in het Kadaster pas in 1898 verwerkt, vermoedelijk door het ontbreken van de overlijdensakte.²

 A photograph of two handwritten signatures in dark ink on a light-colored, slightly textured paper. The top signature is 'H. G. de Groot' in a cursive script. Below it is a second signature, 'J. Scholten', also in cursive, with a long horizontal flourish extending to the right.

Na zijn mondelinge toelichting in het gemeentehuis op 26 maart 1896 gaat het gemeentebestuur kennelijk akkoord met het verzoek van Jan Nikolaas tot de oprichting van een sigarenfabriek, want vervolgens vindt er een verbouwing plaats en wordt het pand bij het Kadaster niet meer aangeduid als 'huis en tuin', maar 'huis, fabriek en erf.' Op 7 mei 1896 trouwt Jan Nikolaas Hazelhoff met Heikiena Scholten (1873-1933). Het pand is dan nog steeds in bezit van zijn schoonmoeder. Inmiddels is zijn zwager Hendrik Scholten (1866-1930), notarisklerk in Nunspeet, mede-eigenaar. Jan Nikolaas mag het pand kennelijk van dit duo gebruiken. Volgens het bevolkingsregister van Wildervank woont hij er ook vanaf 1896. Zijn schoonmoeder verblijft dan niet meer op het adres.

De familie Scholten hoefde, ondanks het verlies van vader en kostwinner Jan, vermoedelijk niet op een houtje te bijten. De moeder van Jan Scholten was een telg uit de rijke familie Veenhoven met veel bezit in Wildervank. Een oom van Jan was gemeentesecretaris van het dorp en grootvader Adriaan Hindriks Veenhoven was een welgestelde herbergier. Er was bij de Scholtens genoeg geld om zoon Hendrik rechten te laten studeren.

Links: De handtekeningen van Marijka Geertruida de Groot en haar zoon Hendrik Scholten. Bron: Groninger Archieven, 117-171.

Hij was in 1896 notarisklerk, maar hij zou later, tussen 1925 en 1930, notaris worden in Oldebroek.³

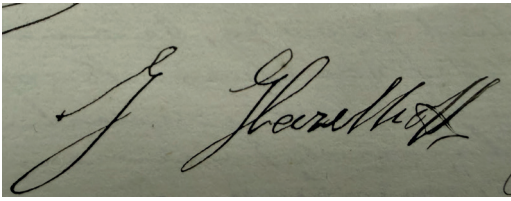
Jan Nikolaas kwam uit hele andere omstandigheden: hij woonde tot zijn trouwen op 30-jarige leeftijd bij zijn ouders. Zijn vader Nicolaas Haselhoff was zeilmaker aan de Verlaatjeswijk zonder eigen huis. Het gezin woonde altijd in bij anderen en kwam uit een zware periode: op 7 maart 1881 brandde het huis van de Duitser Christoffer Dahlgweg, waarvan ze een zijkamer bewoonden, totaal af door onbekende oorzaak. Nicolaas Haselhoff en zijn gezin konden in de nacht maar nauwelijks ontkomen aan het vuur, waren niet verzekerd en daardoor alles kwijt.⁴ Vermoedelijk wilde de familie Scholten dochter Heikiena goed terecht laten komen en hielpen ze hun arme schoonzoon Hazelhoff met hun huis aan een goede start van zijn werkzame leven.

Op 25 juli 1898 laten Marijka Geertruida en haar zoon Hendrik samen met Jan Nikolaas in Harderwijk een notariële akte opmaken. Zij verdelen de boedel van respectievelijk hun echtgenoot en (schoon)vader. De boedelscheiding heeft, vermoedelijk andermaal door het ontbreken van een overlijdensakte van Jan Scholten, dan kennelijk nog niet plaatsgevonden. Jan Nikolaas treedt voor zijn vrouw Heikiena als derde erfgenaam op, wat in die tijd normaal

was. Een vrouw werd na het huwelijk handelingsonbekwaam verklaard.

Uit de akte blijkt dat het huis als onderpand diende voor een lening van 1150 gulden plus 4,5 procent.⁵ Deze lening werd op 4 juli 1896 afgesloten bij Remko Jelto Smit, een oud-zeeman, door Jan Nikolaas en zijn schoonmoeder. Het ligt voor de hand dat hiermee de verbouwing tot fabriek bekostigd werd. Met aftrek van deze schuld blijft er bij de boedelverdeling voor Hendrik en Jan Nikolaas ieder 86 gulden over.⁶ In de boedelverdeling wordt met geen woord gerept over de geldzorgen van Jan Nikolaas, die hij in die tijd wel al gehad moet hebben. Mogelijk werd de verdeling gemaakt om ervoor te zorgen dat niet er niet meer familieleden in de schulden raakten.

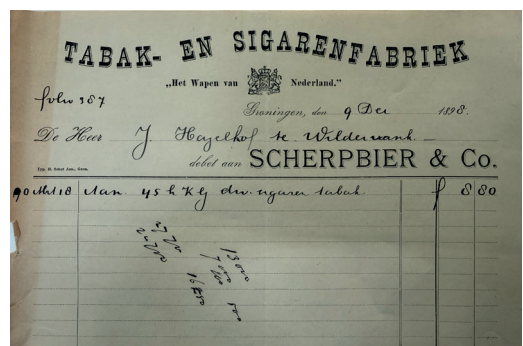
Een ruime week later, op 6 augustus, duikt er een nieuwe notariële akte op: zijn schoonmoeder en haar zoon willen van het huis af. Jan Nikolaas wordt hier niet in genoemd, omdat hij geen eigenaar was. Toch is een passage in de akte het vermelden waard: 'Dat de goederen worden toegescheiden tegen de waarde daaraan met onderling overleg door hen toegekend.' Ze hebben de waarde van het bezit niet laten bepalen door een onafhankelijke taxateur.⁷ Dat is opmerkelijk: mogelijk wilde Scholten voorkomen dat er ruzie zou komen over de waarde van het huis of dat hij zelf in de schulden zou raken.

De handtekening van Jan Nikolaas Hazelhoff. Bron: Groninger Archieven, 117-171.

In oktober 1898 blijkt dat een verstandige zet van Scholten: Hazelhoff gaat failliet. Na inventarisatie komt de aap uit de mouw. Naast allerlei schuldeisers bij wie Hazelhoff materialen had gekocht, blijkt ook zijn zwager Hendrik Scholten voor te komen in de lijst. Hij heeft Hazelhoff niet alleen zijn huis gegund, maar hem ook meerdere geldleningen verschaft die nu niet terugbetaald kunnen worden. In totaal komt het neer op vier obligaties van totaal 328 gulden en 70 cent, de rente niet meegerekend. Deze zijn afgesloten in 1895 en 1896, dus de geldproblemen waren langdurig.⁸ In januari 1899, nadat onder leiding van notaris Harm Zeven uit Wildervank een boeldag had plaatsgevonden waarbij de schamele bezittingen van Jan Nikolaas zijn verkocht, verkoopt Hendrik Scholten Poststraat 63 aan Roelf Willems Panman, een logementhouder.⁹ Interessant zijn enkele andere schuldeisers die in het faillissementsdossier naar voren komen. Aan de hand daarvan is bijvoorbeeld de oorsprong van

het faillissement te herleiden: tussen de stukken zit een aanklacht tegen Hazelhoff van Antonius Hendrikus van Uden, een tabakshandelaar in Rotterdam, bij de Arrondissementsrechtbank aldaar. Hazelhoff heeft tabaksgoederen bij hem gekocht en kon deze niet betalen. Via deze aanklacht wordt op 19 oktober 1898 deurwaarder Fokko Warnders, vergezeld van de burgemeester van Wildervank en twee veldwachters, op Hazelhoff afgestuurd. Hij kan ter plekke niet betalen en wordt meegenomen naar het Huis van Bewaring in Winschoten waar hij tien dagen later nog zit. Voor de ingrediënten van zijn sigaren zocht Hazelhoff het soms trouwens dichterbij huis: de firma Scherpbier & Co uit de stad Groningen leverde hem ook goederen.

Eén van de schuldeisers van Hazelhoff: de tabak- en sigarenfabriek Scherpbier & Co uit Groningen. Bron: Groninger Archieven, 882-1517.

Bovendien blijkt uit de lijst met schuldeisers dat Hazelhoff een personeelslid had: E. Prummel, die voor gedaan werk in 1896 ruim 27 gulden vordert. Tenslotte is ook Ruurt Hazewinkel, de oprichter van Nieuwsblad van het Noorden, een schuldeiser. Hazelhoff plaatste advertenties in die krant, vermoedelijk om meer klanten te trekken. Het mocht niet baten.

Een advertentie van Hazelhoff in Nieuwsblad van het Noorden, 2 juli 1898.
Bron: Delpher.

In de Nederlandsche Staatscourant van 19 november 1900 is te lezen dat het faillissement van Hazelhoff is afgehandeld. De curator Wilkens heeft er dus twee jaar over gedaan. Hazelhoff en zijn vrouw Heikiena Scholten zijn dan, met twee jonge kinderen, vele bezittingen kwijt. De gebeurtenissen zullen een zware wissel getrokken hebben op hun levens. Jan Nikolaas Hazelhoff blijft nadien nog even sigarenfabrikant, mogelijk bij iemand in dienst, waarna hij tot zijn dood in 1930 koopman in allerlei goederen wordt.

BAS VAN DER HEIDE

Met dank aan Jan-Paul Wortelboer

Bronvermelding:

¹ Gemeentearchief Veendam, inventaris gemeentebestuur Wildervank (1806-1905), inventarisnummer 122, register van uitgaande stukken van algemene en bijzondere aard, 17 maart 1896. Tevens meerdere Leggerartikelen uit de Kadaster Archiefviewer, Wildervank nummers 2230, 2802, 3710 en 3712.

² Kadaster Archiefviewer, Wildervank nummers 3710 en 3712.

³ Noord-Veluws Archief, toegang 3002, notarissen te Oldebroek en Doornspijk, H. Scholten, notaris te Oldebroek, 1926-1931.

⁴ Winschoter Courant, 9 maart 1881, pagina 2. De Duitser wordt in het stuk Stoffer Daalman genoemd, maar genealogisch onderzoek wees uit dat het om Christoffer Janssen Dahlweg gaat.

⁵ Groninger Archieven, toegang 2207, Kadasterbewaarders, inventarisnummer 6460, aktenummer 102.

⁶ Groninger Archieven, toegang 117, Notarissen te Wildervank, inventarisnummer 171, aktenummer 3414.

⁷ Groninger Archieven, toegang 2207, inventarisnummer 6459, aktenummer 112.

⁸ Groninger Archieven, toegang 882, Arrondissementsrechtbank van Winschoten, inventarisnummer 1517.

⁹ Groninger Archieven, toegang 117, inventarisnummer 176, aktenummer 4444.